

ARCHIVUM : CABDET

CABDET I EL PAIS VALENCIÁ

POR

AGUSTÍ VENTURA I CONEJERO

CABDET I EL PAÍS VALENCIÁ

Cabdet busca els seus arrels d'identitat en l'antic Regne de Valencia. Per suggerència del meu amic i caudetá de parla catalana Josep A. Sánchez Amorós, vaig assistir el passat dia 5 de Septiembre de 1997 a un curiós acte, com a próleg de les festes de Moros i Cristians, dedicades a la Mare de Déu de Gràcia, a la Mare de Déu de Septiembre, que és el dia 8.

Una comparsa de cristians, "Els Guerrers", havien aprovat en Junta General beneir una senyera "amb les quatre barres", que durant segles fou la Senyera de Cabdet, fins al càstig de 1707 per "traïdors a Felip V".

Llegim així en l'escrit distribuït per la Comparsa:

"El acto consiste en recordar un hecho histórico, acaecido el día 10 de Septiembre de 1746, día éste en que los caudetanos celebraron además de la proclamación de Fernando VI como Rey de España, el rescate y vuelta a los balcones de la Casa Consistorial de su Estandarte Real (hoy bandera de los Guerreros), el cual había permanecido oculto en la Parroquia de Santa Catalina desde el día 26 de Abril de 1707, tras ser arrasado e incendiado nuestro pueblo como consecuencia del resultado de la Batalla de Almansa, en la que, como todos sabemos, Caudete participó del lado de los derrotados.

Con motivo de dicha celebración, los gobernantes de nuestro pueblo, en aquellos tiempos, decidieron celebrarlo con la mayor solemnidad que las arcas municipales permitían.

Uno de los acuerdos que entre otros adoptaron, fue la formación de una Compañía de Fusileros, compuesta por 80 hombres, los cuales se encargarían de disparar salvas durante las celebraciones."..."Esta compañía fue el origen de nuestra actual Comparsa de Guerreros".

D'aquestes paraules deduem un parell de coses, la primera que la Senyera després de la derrota d'Almansa, va estar oculta durant quasi 40 anys fins que els caudetans van decidir recuperar els seus senyals d'identitat, malgrat el fet que havien estat castigats a incorporar-se a Castella, i per aixó ara trobem l'absurd de que pertany a la "província d'Albacete", mentre que la veïna Villena, que era també castellana, com Sax, Utiel o Requena, ara están dins el País Valenciá, assent tots de parla castellana.

La segona que les festes de Moros i Cristians en tota l'antiga governació de Xátiva, tenen l'origen en els "alardos", que es feien en les festes de proclamacions reials del segle XVIII.

L'acte del passat dia 5 de Septiembre va consistir en acudir la Comparsa, i tot el poble a l'església parroquial a beneir la Senyera. Assistia també el President de les Corts Valencianes, com a convidat.

La Senyera porta una franja blava, una mica separada del pal, que ens van explicar que era la pròpia de la Vila. No sé d'on s'haurán tret aixó, però l'important son les Quatre Barres.

El capellá va dir amb aquella ambigüitat calculada, que ha fet que l'Església dure 2.000 anys, que "aquella Bandera era el símbolo de nuestro pueblo... de nuestros valores históricos". I aquell adjectiu "nuestro" podria referir-se tant a Cabdet, com al Regne de València o a Castella.

Acabada la benedició, la Senyera fou portada per l'Alcaldesa a l'Ajuntament, on després d'unes emotives paraules de la Primera Autoritat municipal i del President de la Comparsa, fou onejada al balcó, i després baixada del balcó avall, sense doblegar-se, com es fa a la Ciutat de València.

Tot seguit es feu una altra processó cívica des de l'Ajuntament al local de la "filá" dels Guerrers.

Era evident la voluntat que tenien els caudetans d'imitar la processó cívica que es fa a València el dia 9 d'Octubre.

ALGUNES NOTES HISTÓRIQUES SOBRE CABDET L'ETIMOLOGIA DE CABDET

La forma actual de Cabdet, medieval de CABDET, o fins i tot en plural, ELS CABDETS, deriva clarament del llatí “CAPUT AQUAE”, es a dir, “naiximent, cap o eixida d’aigua”, cosa que convé perfectament amb les fonts que donen origen al seu regadiu i les seues fonts, que flueixen cap al País Valencià, i no cap a Almansa o Castella, de la qual està separada per les muntanyes de la Oliva i Santa Bàrbara. Aquesta etimologia la troben especialment també en CAUDETE de las FUENTES, prop d’Utiel, actual província de València, ALCAUDETE (Jaén), prop de Baena, CAUDÉ (província de Terol), i ALCAUDETE de la JARA (Toledo), prop de Talavera de la Reina.

Pero també en altres topònims com CABÓ, abans CABOET, prop de la Seu d’Urgell, el cognóm CAPÚS, BARRANC de CABADÉS en Barxeta, ALCAUDIQUÉ-Berja (Almeria), FONT de CAUDET, en Novelda, ALCABIDEQUES, prop de Coimbra, ALCABIDECHE, prop de Lisboa, CAPDAIGUA, en l’Empordà, i APODACA, en Vitoria-Gasteiz.

El nostre CAUDET es confon moltes vegades amb CAUDETE de las FUENTES, fins i tot el mestre Joan Corominas, *Onomasticon Cataloniae*, III, 1995, pág. 164, del qual hem tret algunes de les etimologies anteriors. Els dos pobles tenen prou història antiga.

CAUDETE de las FUENTES és citat en un text àrab de l’any 1172, quan els almohades tornen d’una expedició a Huete (Conca), tornant pel País Valencià: (el Miramamolín) caminó quince días y acampó en Mary al -Qabdat, en las cercanias del castillo de Requena (Ibn Sahib al -Salá), el imperio almohade, Anubar, Valencia 1969, pág. 222. MARY-AL-QABDAT és la traducció de Caudet de les Fonts, ja que “MARX” és el plural de “MA” = AIQUA, i ha donat MARJAL, i l’expressió popular valenciana, dirigida als xiquets, quan s’els diu: “¿vols MA? = ¿vols aigua?”.

Peró aquest Caudet, malgrat ser ara de la “província de València”, fins al segle passat, com Utiel i Requena, eren de la “província de Conca”, i mai havien format part del Regne de València.

Paradoxalment el CAUDET, que fou fins al castic de 1707 “Vila Reial del Regne de València”, amb representació en les nostres Corts, ara és “província de Albacete”. En tots els casos l’abundància d’aigües és característica comuna.

CAUDET I LA VIA AUGUSTA ROMANA

L'historiador francès Pierre Silliers va establir ja fa uns quants anys la probable ruta de la Via Augusta romana entre Cástulo (Linares) i Xátiva, que ell anomena "Camí d'Aníbal". La "mansió" AD PALEM, que en llatí vol dir que estaria situada vora un santuari de la deessa Pales, protectora dels pastors i del bestiar, és identificada per la majoria dels autors amb el "Cerro de los Santos", i la propera ermita de la Verge de la Consolació en terme de Montealegre del Castillo, llocs amb abundantíssimes restes arqueològiques.

La "mansió" o estació següent seria "Ad Turres Saetabitanas" o "Ad Aras", que s'hauria de situar a la Font de la Figuera o Moixent. Entre les dues estacions, la via passava pel nord del terme de Caudet, al peu de les muntanyes, per llocs com la Casa Tallada, la Herrada de Jacinto, el Palacio, on solia estiuejar el bisbe d'Oriola; significativament ve després una partida anomenada "los Millares", que sembla recordar les pedres "miliars" de les vies romanes, que marcaven les distàncies (també a Moixent n'hi ha una partida anomenada la Milària); seguia la via pel sud de l'actual estació de ferrocarril de la Encina, en una zona que ara és de Villena, però Caudet ha reivindicat sempre en el inacabable pleit dels Alforins, i entrava en el terme de la Font de la Figuera per la Casa del Caicó, i la partida de Mariaga, que també té etimologia llatina fins a l'ermita de Sant Sebastià, baix del poble.

A Caudet es fan fer troballes arqueològiques, semblants a les modernes del Cerro de los Santos de Montealegre, i al corral de Saus, partida de Garamoixent del terme de Moixent. Així Gaspar Escolano (Décadas, IX, 1285) parla d'un "oso de piedra", en una espècie de cambra funerària, que per la descripció recorda les escultures ibèriques d'animals dels llocs esmentats abans, i també el famós "tesor de Villena":

"Sin duda que la Villa vieja era de tiempo de los gentiles, porque en el año 1608, cavando algunos curiosos en un puesto cercano a ella, hallaron en una grande concavidad un osso de piedra muy disforme, que estava assentado en una losa, en forma de altar; y al entorno de aquella cámara, o cóncavo, muchos vasos con cenizas y huesos humanos; indicio claro de que los gentiles de aquel lugar veneraban aquel ídolo, y que según la costumbre gentílica, quemaban los cuerpos de los muertos, y echadas las cenizas en vasos las enterraban alrededor de aquel altar, como los cristianos en las iglesias. Tras ello en otra caverna han sido halladas por los mismos, muchas armas inusitadas y de tiempos antiguos, con algunas joyas de oro".

LA CONQUISTA DEL REI EN JAUME I EL CONQUERIDOR

Com a terra fronterera, el Rei en Jaume va ocupar els Capdets i la rodalia, perquè l'infant Alfons de Castella havia ocupat Énguera i Moixent, en contra dels pactes previs, durant l'hivern de 1244. Finalment la vespra del Diumenge de Rams d'aquell any, que era 26 de març es va signar el Tractat d'Almirra, en l'actual poble de Camp de Mirra entre Castella i Aragó, i segons contra el propi Rei a la seua Crónica, cap. 348, la cosa es va quedar així:

“E anaren-se'n a l'infant don Alfonso e parlaren lo pleit en esta manera, que ell se partís, que no demanás Xátiva, e que partissem les terres entre Nos e ell, com se retria el Regne de Múrcia e el Regne de Valéncia, e que Nos li retéssem Villena e Saix, e LOS CABDETS E BUGARRA; e ell ens rendria a Nos Énguera e Moixent”.

BUGARRA estava situat al sudest de l'actual CAUDET, ja que en aquesta direcció encara s'hi troba un Camí de Bugarra, però no es coneix bé la situació exacta del lloc.

La incorporació definitiva de Caudet i Bugarra a la Corona d'Aragó i concretament al Regne de Valéncia fou obra de Jaume II, en 1296, ratificada en la sentència de Torrellas, entre Castella i Aragó, de 8 d'Agost de 1304. En aquest tractat, encara que Villena i Saix entraven en el Regne d'Aragó, com que se li preconeixia el feu a don Juan Manuel, en la áctica acabarien pertanyent a Castella. El 3 d'abril de 1312, don Juan Manuel es va casar a Xátiva, amb Costança, filla de Jaume II, per a tancar un pacte, que va fer prou infeliç a la princesa, donat el caràcter orgullós del noble castellà.

En aquell moment Villena es va donar com a dot d'aquesta princesa a don Juan Manuel, encara que la jurisdicció era del Rei d'Aragó, com diu Jesús Sánchez Díaz, en la seua Historia de Caudete, 1956, pág. 56; obra de la qual hem extret alguna d'aquestes notes.

En 1355 els de Caudet compraren als de Villena la Vila i terme de Bugarra (ob. Cit. Pág. 60). Aixó suposava també la Partida dels Alforins, que comunicava Caudet amb La Font de la Figuera i Ontinyent, i per tant amb el Regne de Valéncia, origen d'un dels més llargs pleits, del que després parlarem.

“En lo mes de Juliol de 1428 se començá la guerra de Aragó e Castella” (ARV 3021, fol. 70), i Caudet anava en les milícies d'Aragó sota les ordens del

governador de Xátiva “dellá de Xúquer”, com diu aquesta anotació del mateix any (ibidem, fol. 93) : “Reebudes de l’honorable mossén Francés Cots, regent la governació per obs de pagar certs ballesters de BIAR e de CABDET”. Els ballesters eren 60, i el seu Capitá Johan Inazan, i cobren en total per 15 dies de campanya 2.870 sous. Les cavalcades fetes per aquests ballesters i altres milícies també produïen ingressos, pel bestiar que furtaven (“bens atrobats de castellans”), que després era venut a Moixent, Biar i Aiora amb uns guanys totals de 71.946 sous.

El següent text de l’any 1441 (ARV 3026, fol.74) ens fa saber un d’aquests “episodis de frontera”, en que els valencians son anomenat “catalans”. Uns castellans havien robat bestiar en la frontera, i havien estat empresonats pel justícia de Caudet, anomenat Enyego de Requena. El lloctinent de governador de Xátiva, Jaume de Malferit, ordena al justícia de Caudet, per un missatge d’Alvaro de Lojes, que cobra 17 sous i mig per l’encàrrec, que porte els presos a Xátiva, i el notari de la cort del governador Bernat Portadora els paga a Enyego i a dos més 15 sous pel viatge del trasllat dels presos:

“Com en Enyego de Requena, justícia de la Vila de Cabdet e altres de dita Vila per manament del dit lloctinent de governador, li portaren presos Joan, alias León, lo qual tenien pres, e fou portat a la presó de la ciutat, per lo bestiar que aquells havien furtat vers Biar... de que estava alterada tota la frontera. E axí estant presos los dits castellans, lo dit lloctinent de governador tractejá ab los oficials de Castella, e los dits oficials ab ell es concordaren, que els bestiar que LOS CASTELLANS HAVIEN PRES DE CATALANS, ho tornarien tot e ab aquesta concórdia los dits castellans foren soltats, de que es seguí gran assosec en la frontera. E que dels dits castellans no s’en pot haure res, ni tenien roba ni armes, com tot s’ho haguessen mentjat ans de la dita presó. E lo dit receptor doná al dit justícia de Cabdet e als dos que l’acompanyaren 15 sous en persona del dit notari”.

VILA REIAL

En 24 de novembre de 1422, el Rei Alfons el Magnànim va comprar la Vila al seu senyor feudal Garcia Jofré Lisón. Més tard per necessitat de diners la va vendre al cavaller de Xàtiva Jaume Ferrer, cambrer del Rei Joan de Navarra, però les Corts del Regne es van oposar a que deixara de ser Reial, perquè era de frontera, i van proposar que fora adjudicada a Ontinyent, que era de reialeng.

Ontinyent la va comprar per 3.000 florins l'1 de juliol de 1446, i des d'aleshores figurava com a Vila Reial en la representació de les Corts del Regne de València fins a la derrota de 1707 (Escolano, Décadas, IX,1284)

Els Reis Alfons el Liberal en 6 de juliol de 1329, Pere el Cerimoniós en 1362 (fira de 15 dies el dia de Sant Miquel) i Martí l'Humà (ACA 2192, fol.167) li concediren diverses franqueses i privilegis.

Trobem notícia de l'assistència de Caudet a les Corts del Regne de València en els següents anys:

1528, Miquel Cerdá, síndic de la Vila de Cabdet.

1542, Joan Gallac, síndic de la Ciutat de Xàtiva i de la Vila de Cabdet.

1547 i 1552, Bertomeu Mayques, síndic de la Vila de Cabdet. I trobem resolucions i acords de les Corts sobre Caudet, en els anys 1537 (causa entre Villena i Cabdet).

1552, immunitat de l'Església.

1604, furs i privilegis de Caudet.

¿ QUE DIUEN VICIANA I ESCOLANO, CRONISTES DEL REGNE ?

Viciana, que escrivia en 1545, apart del pleit dels Alforins, del que després parlarem, dona les següents notícies a la Tercera Parte de la Crónica de Valencia, fol. 176:

“CABDET es pueblo de 280 casas de vecinos ricos por la labor del campo y ganados y otros tratos que tienen de mercaderias, que tiene una hermosa yglesia toda labrada de nuevo so título de Santa Caterina mártir, y para la fábrica de la iglesia tiene el tercio de los diezmos, que les renta más de 40.000 ducados cada año. Otrosí tiene por el término ermitorios de Nuestra Señora de Gracia, de Nuestra Señora del Rosario, de Santa Lucía, de Sant Antón y Sant Sebastián, y de Sant Cristoval; y junto a la Villa hay un Castillo del que es Alcaide Don Pedro Quintana, y tambien es Bayle de la Villa. Antiguamente esta tierra fue muy grande según las apariencias de los edificios, porque en Bugarra havia Castillo, y en Oliva havia otro Castillo, que ambos están arruinados; y Cabdet estava fundado donde está el ermitorio de Sant Cristóval, que antes diximos, y fue del todo assolado por las guerras, y después mudado donde ahora está. Y así por la grandeza que tenia esta tierra en el tiempo de prosperidad se llamavan LOS CABDETES. Y después ha venido en la dessolación que tratamos, y agora por la Gracia del Señor vuelve sobre sí y está de cada día de mucho aumento”.

Escolano, que escrivia en 1610 (Décadas, IX, 1285), després d'explicar les troballes arqueològiques de “un oso de piedra”, i de quina manera es va incorporar la Vila al Braç Reial de les Corts, diu així:

“Es Cabdete Villa de 400 casas de cristianos viejos, sita a 17 leguas de Valéncia, en una punta que hace el Reyno dentro de Castilla, y así confina con Villena y Biar, y tiene por aldeas a Bugarra y Oliva, que agora ellas y sus castillos están por el suelo. La población antigua de Cabdete (que por sus ruinas muestra haver sido grande) estuvo en el sitio de una ermita de Sant Critóval. Destruida por guerras la reedificaron un poco apartada, en el que agora ocupa, de donde és que algunos llamaron los CABDETES a esta tierra”.

EL PLEIT O LA CONTESA O “CONTIENDA” DELS ALFORINS

ELS ALFORINS O ALHORINES (en àrab sitges o dipòsits de gra) (alfolies) és la partida o territori situat entre Cabdet i el terme de la Font de la Figuera i Fontanars dels Alforins, que en conserva el nom, que era part del terme d'Ontinyent, i també el terme de l'antic Castell de Biar. És on ara està situada l'estació del ferrocarril de La Encina, i l'encreuament de les carreteres d'Alacant-Madrid i de la Font de la Figuera a Caudet, Iecla i Murcia. Aquest territori va ser arrevatat per Villena en temps dels Reis Catòlics per a no quedar aïllada d'Almansa, i va originar un llarguíssim pleit, que va començar amb la Demanda de Cabdet contra Villena el 26 de Febrer de 1482: Aquest pleit no ha tingut encara sentència definitiva.

Veiem com ho explica Martí de Viciana en 1445:

“Cabdet dista de València 17 leguas y su término es contornado de Biar, Fuente de la Higuera, Fontinent y Castilla, aunque Villena le tiene usurpada una manga de término, y pone a Cabdet y su término dentro de Castilla; lo que no se ha de creer que el Reino de Valencia tenga una Villa aislada dentro en Castilla. Y esto que pretende Villena procede de cuando Cabdet fue arruinada por las guerras y no havia quien sus derechos defendiesse, Villena se enseñoreó y apro pió para sí toda aquella manga de tierra. Y pues los de Cabdet fueron pocos, con poco campo de labranza se sustentavan. En este medio los de Villena entravan arando por los campos de Bugarra, cogiendo los panes y aplicándose los campos, y en esto passaron muchos años hasta que los de Cabdet crecieron en número y poder, y quisieron cobrar todo su término y echar de él a los de Villena. Entonces los de Villena por su pretendida possession firmaron de derecho, por lo que anda el pleito y dura hasta agora”.

En les Corts valencianes de 1537 (Ricardo García Cárcel, Cortes de Carlos I, València 1972, pág. 90) es va tractar el tema de la següent manera:

“Item senyor com pendent la qüestió que es tracta entre la vostra Vila de Cabdet del Regne de València de una, e la Ciutat de Villena del Regne de Castella de part altra sobre la divisió dels termens, no es puixa passar de una part del vostre Regne de València en l'altre, çó és d'Ontinyent, Moixent e altres viles situades en aquella part a la governació d'Oriola, e senyaladament ab carros, sens travessar per aquella part de terme que és

litigiosa entre les dites Vila e Ciutat, e fins a hui no es donava empaig algú als vostres vassalls del vostre Regne de València, que passaven per lo dit terme, ni fent-los pagar drets alguns, ni executant en ells la pragmática de no cavalcar en mules per vostra Magestat novament preconizada. E de pocs dies ençá se son posades guardes en lo dit pas, i exigixen dels qui per allí passen, com si a tot efecte entrassen en lo terme de Castella per passar avant o aturar en aquell, passants aquells tan solament per via de tránsit de una part del dit Regne a altra, e hajan executat la dita pragmática lo que es intolerable dan dels habitants del dit Regne sens resultar-ne servei algú a vostra Magestat ni utilitat a vostres drets reals. Supliquen per çó los dits Tres Braços, que fins tant la dita qüestió sia decisa e determinada, no sia fet empaig algú als qui passaran per lo dit terme, ans passen liberament per aquell com passen per altres parts del dit Regne de València, ni executen dita pragmática, e que per açó mane vostra Magestat expedir executóries oportunes. Plau a sa Magestat”.

Encara un segle després durava el pleit i en les Corts de 1604 (E. Ciscar Pallarés, Cortes Valencianas de Felipe III, 1973, pág .93) s’acorda:

“Que sa Magestat nomenará dos oidors, lo ú del Consell Suprem d’Aragó i altre del de Castella per a la decisió de la causa que es porta entre la Ciutat de Villena i la Vila de Cabdet.

Item se suplica a vostra Majestat, que per quant se han seguit i de cascun día se segueixen molt danys i escándols entre los veïns i habitants de la Ciutat de Villena del Regne de Castella de una, i los veïns e habitants de la Vila de Cabdet del Regne de València de part altra, sobre un plet que es porta e tracta entre les dites parts 120 anys ha sobre una partida de terme nomenada los Alforins, en la qual les guardes de Castella fan gran vexació als passagers d’aquest Regne, lo qual plet no se ha pogut decidir, ni donar sentència en aquell, per ocasió que los oidors, que s’han nomenat del Consell Suprem d’Aragó i del Consell Real de Castella, son estat i son persones ocupadíssimes i homens vells i mai se ha pogut arribar al fi d’aquesta causa; per çó supliquan a vostra Majestat dits Tres Braços sia servits nomenar dos Oidors, lo ú de la Real Audiència de València i lo altre de la Cancelleria de Granada, o un Oidor del Consell Suprem d’Aragó, i lo altre del Consell Real de Castella, los més joves e desocupats, per a que puguen accedir al lloc de la visura, si será menester, i per a que dins quatre mesos après de feta dita nominació hajan vist lo procés i memorials de les parts, i donat sentència en aquell”.

Molt ben documentat sobre aquest pleit está l'article del Cronista de Villena, que agranava cap a casa, don José Maria Soler (Aportación al estudio del pleito de los Alhorines, publicat al III volum de les Actes del Primer Congrés d'Historia del País Valenciá, 1976, pág. 11-46), on aporta gran quantitat de documents, i fotos de la Torre de Bogarra. Però hi ha un error important, i és que la Torre de "Burryharon", que en els Furs del Regne eren el molló on acabava el Regne de València, no estava en la Zafra (límit actual entre Fontanars i Villena), sino molt més al Nord: és la partida de Burjafaró del terme de la Font de la Figuera, vora la Venta del Port, limitant amb el terme d'Almansa: també la Torre Grande d'Almansa, propera al límit del Regne s'anomenava antigament així, segons explica Joaquin García Saez, en "la edificación rural en el término municipal de Almansa, Albacete, 1988". Per tant és prou probable que la partida dels Alforins fora del terme de Caudet i per tant del Regne de València.

Quan la sentència no era encara definitiva, Caudet fou castigada en 1707 a pasar a Castella, i es va consolidar la pertinença de la zona al terme de Villena.

CABDET EN LES DELIBERACIONS DE LA JUNTA PATRIMONIAL

A l'Arxiu del Regne de València es troba una serie anomenada "Deliberacions de la Junta Patrimonial", que és on es prenen els acords referits a les propietats de les Viles i Ciutats de Realeng.

La série compren els n° 286 fins a 317, des de l'any 1550 fins al 25 d'abril de 1707, en que s'interrompen bruscament com a conseqüència de la Batalla d'Almansa.

Senyalem ara per a un futur investigador els llocs, on hem trobat referències a Caudet:

N° 290, any 1570, fol. 146-147.

N° 292, any 1573, fol. 134 i 173. S'encomana la construcció d'un molí nou en Cabdet a Lluís Alçamora, mestre de fer molins, ciutadà de Xàtiva. Aquest havia estat encarregat també de fer un forn a la Vila d'Alcoi, de la qual tenien el terç del senyoriu les monjes menoretas o clarisses de Xàtiva (n°291, fol. 2 i 12), el qual fou acusat de frau, i d'haver posat més argila que argamassa (n° 292, fol. 137), per la qual cosa se li imposa una multa de 300 lliures.

N° 293, any 1575, fol. 24 i 78, es construeix la séquia per al Molí nou de Caudet.

N° 294, any 1585, fol. 239 i 334, Molí menor i molí nou de Caudet.

N° 295, any 1593, fol. 120 i 185, Molí Nou de Caudet.

N° 296, fol. 270 i 306-332, 8 de març de 1604, incendi del forn vell de Caudet. Fol. 469 i 497, document de 28 de desembre de 1607 en valencià sobre la reconstrucció del forn de Caudet.

N° 297, fol. 177 i 253, sobre el forn de Caudet.

N° 298, fol. 231, 331, sobre el forn de Caudet.

N° 299, fol. 35-41, 497, 538, Caudet.

EL BATLE DE CAUDET ESCRIVIA

EN VALENCIÁ

Com a exemple de que les autoritats de Caudet, almenys en els documents oficials, utilitzaven el valenciá, donem aquest document de 2 de setembre de 1656, feta per Miquel Conejero, el batle que com després veurem va instituir junt al seu consogre Francesc Medina un vincle:

“Miquel CONEJERO, ciudadá Batle de sa Majestat de la present Vila de Cabdet ex quo los arrendadors dels forns de sa Majestat en dita Vila s’han request que es reparen les teulades de dits forns, porque hi ha goteres per haver-hi en aquelles algunes teules trencades i un cantó del forn nou necessita de reparar-se i en lo forn del raval falta fer la pujera eo almari per a posar lo pa de la puja, ideo providet que lo mestre obrer de Vila accedixca a dits forns i examine les obres de que aquells precisament necessiten i faça relació en poder de sa merced se dit Batle”.

ALCAVONS “MINADOS”

Nº 304, fol. 128, document de Cabdet en valenciá, any 1663.

“Visura de les mines i séquia de la partida del Rosari, de aon va aigua a dit molí “per estar derruides dites mines”...”excessiu gasto”...(es proposa) “per un costat de dites mines fer cequia nova per a que eixca dita aigua i deixar perdre les mines velles”... 100 lliures.

Es tracta evidentment d'alcaavons o mines subterránies, per on es canalitzava l'aigua de pluja de la muntanya, com es general a totes les nostres comarques, i que trobem també a Xátiva, Canals, l'Olleria, etc. Es una técnica importada de l'Irán pels musulmans.

Al mateix volum, fol. 245, any 1664, trobem ja un document de Francesc Medina, consogre de l'anterior Miquel Conejero, com després veurem, escrit en castellá, però no oblidem que també ho feien ja els batles d'Alcoi, Benigánim, Borriana, La Vila Joiosa, etc., mentre que la Junta Patrimonial de València sempre els contestava redactant els seus acords i actes en valenciá:

Es reunia tots els dimecres en el Reial Palau, actual Jardí dels Vivers de València, segons nº 308, fol. 185.

La castellanització dels valencians ja començava abans de Felip V.

AIGUES I ARRENDAMENTS DELS DRETS REIALS

Aquests son els temes més freqüents que trobem:

Nº 306, fol. 681, any 1670: en Cabdet, obras de una nueva acequia i protestas de los hereteros (=”hereters” regants de les aigües).

Nº 307, any 1671, fol. 39-40 i 200, “visurar les obres de la séquia de Cabdet.

Nº 309, fol. 9. Els arrendaments dels drets reials, entre ells el terç delme de la Vila de Cabdet, es feien cada quatre anys.

Nº 310, any 1677, fol. 23, Cabdet.

Nº 311, any 1680, fol. 401, Cabdet.

Nº 312, any 1684, fol. 734, molíns de Cabdet.

Nº 313, any 1686, fol. 164, arrendaments del terç delme de Cabdet per 295 lliures. Fol. 671, pagar a Domingo Roca de Cabdet, 99 lliures per eixaus en lo arrendament del terç delme de la Vila de Cabdet de 350 lliures, a 4 de juny de 1689.

Nº 314, any 1693, fol. 469, arrendament de l’escrivania de Cabdet.

La escrivania de Caudet seria important potser, perque seria una duana, on es portaria el control escrit dels productes que entraven al Regne de València.

Més avant al fol. 495, trobem que cal “visurar les obres previstes de Cabdet en lo naiximent i conducció de l’aigua, de la qual molen los molíns de sa Majestat”, 18 d’abril 1693.

ARRENDAMENTS DELS DRETS REIALS

Al fol. 649 trobem una visió general dels arrendaments dels Drets Reials de tot el Regne, excepte la governació d'Oriola, que ens pot donar una visió de l'import econòmic de cada Vila:

Carnatge de l'horta de València	1.727 lliures
Límits i herbes de l'Albufera	120 lliures
Quint del peix de l'Albufera i ter delme la mar	2.400 lliures
Hostal del rei	70 lliures
Cases de fira de la Ciutat de València	1.550 lliures
Paner horta de València	1.153 lliures
Pa i vi de l'horta de València	2.100 lliures
Terç delme de la Ciutat de Xàtiva	2.486 lliures
“ Vila de Castelló de la Plana	2.233 “
“ “ Ontinyent	1.710 “
“ “ Xixona	1.240 “
“ “ Morvedre	950 “
“ “ Llíria	843 “
Moltura del molí de Llíria	490 “
Terç delme de la Vila d'Alzira	765 “
Herbatge, carnatge, almodinatge i Pes del Rei d'Alzira	300 “
Terç delme de la Vila d'Alpont	745 “
“ “ Biar	752 “
“ “ i honor de Corbera	682 “
“ “ Xérica	550 “
“ “ Algemesí	490 “
“ “ Carcaixent	470 “
“ la Vila Nova de Castelló	455 “
“ “ de l'Olleria	410 “
“ “ Benigani	405 “
“ “ Borriana	350 “
“ “ Cabdet	350 “

Al fol. 778, s'acorda l' 1 d'octubre de 1695, que es pague a Antoni Pons les dietes d'anar a Cabdet a visurar les obres dels molíns.

Al volum següent, nº 315, fol. 124-126, trobem altres arrendaments, que faltaven amb data 15 desembre 1696:

Els molíns da Cabdet s'arrenden a Félix Tomás, llaurador de la Vila de Ontinyent per	381 lliures
Escrivanies de Cabdet	15 lliures
Entrada de l'oli	330 lliures
Terç delme de la Vila de Bocairent (Banyeres i Alfafara)	800 lliures
“ “ Alcoi	670 lliures
“ “ Penáguila	460 “
“ Vila Reial	340 “
“ Vila Joiosa	321 “
Peix de la Vila Joiosa	55 “

Al mateix volum nº 315, fol. 229, trobem amb data 25 septembre 1697:

“Que es pague a Félix Tomás, moliner dels molíns de Cabdet 21 lliures per altres tantes que ha pagat a Lluís Amorós, mestre de molíns i Antoni Villalba, obrer de vila de la dita Vila de Cabdet habitants, segons época rebuda per Ignacio Lluésca, Notari Reial de dita Vila de Cabdet en 2 d'abril de l'any propassat 1696, çó és, 10 lliures a Lluís Amorós, ... i les restants 11 lliures, per les obres i remiendos que ha fet Antoni Villalba, així en lo Molí de Dalt, com en lo molí de Baix...”

Els arrendaments de 12 de desembre de 1698, prácticament iguals als anteriors venen consignats als fol. 396-400, però no apareix Caudet.

Els darrers arrendaments de l'epoca foral, son aquests:

Nº 316, fol.132, 11 de desembre de 1700, i al fol. 450, nous arrendaments, consignem solament els de Caudet:

Molíns de la Vila de Cabdet	425 lliures
Terç delme de Cabdet	370 lliures
Escrivania de Cabdet	12 lliures.

ELS ECOS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

El volum 317 és el darrer de l'època foral, i per tant de l'autonomia valenciana, dels anys 1704 fins a **25 d'abril de 1707**. Al fol. 284 apareixen els arrendaments dels Drets Reials de 1705, i al fol. 445 els darrers arrendaments:

Escrivanies del Batle Justícia de Cabdet, 25 lliures.

Al fol. 307, 23 de juny de 1706 “participen la notícia de 18 dels corrents de la presa de Bruseles i altres ciutats, que han proclamat a sa Majestat Carles III, i es mana un día de Ilumináries el dijous 24”.

Fol. 336, memoria de las obras del Palacio Real para la venida de la familia de su Majestad Carlos III, 23 de agosto de 1706.

També diverses actuacions del General austracista **Joan Baptista Basset i Ramos**, que va portar al nostre Regne contra els Borbons, están documentades als fols. 312, 326 i 391, pero no consten les obres militars que va fer al castell i a la Ciutat de Xátiva a pricipis de 1707, per exemple la Torre Albarrana de Basset, situada a l'Oest del castell major.

Al fol.468, s'ens diu que l'Arxiduc Carles d'Austria ja havia abandonat el Palau Reial el 8 d'abril de 1707.

La darrera anotació del llibre al fol.475, és un informe del Batle d'Algemesí de 10 d'abril, que es registra el 26 d'abril, ja acabada la Batalla de Almansa, en que diu que ha tingut que donar el Blat que guardava del terç delme als soldats de cavalleria del Tenent General Conde de Villaverde, austracista.

LA SAGA O LLINATGE DELS “CONEJERO”

A l'Arxiu particular de la família Pajarón de Canals vam tenir ocasió de fotocopiar un document de 1824 de una de les més il·lustres famílies de Caudet, els Conejero, llinatge documentat ja a la Vila el segle XVI, i de com alguns dels seus membres van anar emigrant cap a Xátiva, Canals, Muro d'Alcoi i Antella, seguint el curs del riu de Montesa o Cányoles.

L'escriptura es titula “diligencias de posesión del vínculo fundado por D. Miguel Conejero y Medina, Alcalde del Real Castillo y Fortaleza de la Villa de Capdet”.

EL VÍNCLE era una institució pareguda a l'Hereu en Catalunya o al Mayorazgo en Castella. Consistia en Víclar o vincular o lligar una finca al fill major, i que no es podia vendre fora de la família, sino passar-la de pares a fills “con preferencia del mayor al menor y el varón a la hembra”, com diu el document. Acanvi hviem de passar una pensió per aliments als descendents no afavorits. Aquesta institució es va abolir durant la Desamortització de Mendizabal del segle passat.

El document ens informa que Miguel Conejero, en testament de 27 de octubre de 1662, i Francisco Medina, en testament de 15 d'abril de 1662, que eren entre sí consogres, funden dos vincles, que passaran al seu descendents Miguel Conejero y Medina, que es refunda en 1716, quan aquest tercer era Alcaid del Castell de Capdet.

El primer fou també Batle de la Vila, qua apareix juntament amb el segon en les actes de les Deliberacions Patrimonials de l'Arxiu del Regne de València (nº 302, fol. 60 i nº 304, fol. 245), com ja hem vist abans.

La finca objecte dels tres vincles era “cierta heredad llamada de Tallada, que poseía en el término del lugar de caudete, la cual se componía de casa de Campo con su ermita, pozo de agua viva, era de pan trillar y cincuenta cahizadas de tierra poco más o menos en diferentes pedazos cultos”.

Aquesta heretat está encara a l'Oest del terme vora el camí de Montealegre del Castillo, en la zona per on passava la Calçada Romana, i les 50 cafisades son aproximadament 300 fanecades, que serien prop de 25 HA.

El víncle de Miguel Conejero y Medina, número 3 de la genealogia va passar al seu fill Vicente Conejero, nº 4. Aquest va tenir almenys dos fills, Miguel Conejero, nº 5, casat amb Maria Ana Alonso, i Vicente Conejero, nº 6, casat amb Maria Ana Garrigós. El víncle va passar a Miguel Conejero Alonso, nº 7, el cual va morir a Xátiva als 84 anys, intestat, el 14 de setembre de 1824; fou soterrat al cementeri de Sant Feliú de Xátiva.

Una germana d'aquest, Margarita, nascuda a Muro, havia demanat al seu germà la consignació per aliments de 2.000 reals anuals, pero va morir abans a Xàtiva, als 60 anys, el 28 d'abril de 1822; fou soterrada també al cementeri de Sant Feliu de Xàtiva.

Aleshores, la branca co-lateral, un cosí d'aquests anteriors, que vivia a Canals, Gerónimo Conejero y Garrigós, nº 8, fill de Vicente Conejero, nº 6, i Mariana Garrigós, va obtenir la consignació d'aliments de 2.000 reals per sentència de 20 de desembre de 1816, i per tant la successió en el vïncle.

Finalment Vicente Pajarón de Canals, sol·licita el vïncle per a la seua muller Josefa Conejero i Nebot, filla probablement de Gerónimo Conejero.

Aquesta confusa genealogia, que hem basat en el document esmentat no té altra finalitat que provar com una part important del llinatge Conejero de Caudet, una Vila del Regne de València, va anar baixant, aigües avall cap a la nostra comarca.

Agustí Ventura i Conejero

Septembre 1997